

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ РІВНЯ ТА СТРУКТУРИ ЗЛОЧИННОСТІ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE CURRENT STATE OF THE LEVEL AND STRUCTURE OF CRIME IN THE BUDGETARY SPHERE

Рижиков А.І., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

ORCID ID: 0009-0005-1248-0712

Актуальність статті полягає в тому, що досить часто бюджетні кошти використовуються не за тим призначенням, за яким вони мали б бути спрямовані, що спричиняє негативні наслідки як для кожної особи в суспільстві, так і для держави загалом. Така проблема є багатосторонньою, адже може стосуватися різних сфер суспільного життя. Так, для прикладу, кошти, які повинні були б бути спрямовані на фінансування науки, чи охорони здоров'я, чи освіти тощо, спрямовуються за іншим, абсолютно не цільовим призначенням, що породжує таким чином вчинення правопорушень з бюджетними коштами. Метою статті є ґрунтовний аналіз сучасного стану рівня та структури злочинності у бюджетній сфері. Статтю присвячено дослідженню загальної характеристики сучасного стану рівня та структури злочинності у бюджетній сфері. Відмічено увагу автором на важливості бюджетних коштів для соціального сектору, адже саме вони дозволяють забезпечувати та реалізовувати важливі соціальні програми, на які передбачене їх спрямування. Звернено автором також увагу на необхідності вивчення ефективності кримінального покарання за правопорушення у бюджетній сфері та пошуку шляхів його вдосконалення, адже проблема нецільового використання бюджетних коштів досі належним чином не вирішена. Автор наголошує, що до структури правопорушень у бюджетній сфері можна віднести досить різні діяння, оскільки бюджетна сфера стосується абсолютно різних галузей, тому й порушення можуть бути з різними суб'єктами та різними наслідками. У статті наголошується, що сучасний стан злочинності у бюджетній сфері України характеризується значною кількістю правопорушень, пов'язаних із розкраданням та нецільовим використанням державних коштів та коштів місцевих бюджетів. Сучасна динаміка злочинності у бюджетній сфері України демонструє тенденцію до зростання кількості виявлених правопорушень, особливо у сфері державних закупівель. Найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями у цій сфері є зловживання службовим становищем, привласнення та розтрата майна, а також нецільове використання бюджетних коштів. Значна частина цих правопорушень пов'язана з державними закупівлями, де часто фіксуються завищення вартості товарів та послуг, а також укладання фіктивних договорів. Тобто кількість правопорушень у бюджетній сфері, особливо пов'язаних з державними закупівлями, демонструє зростання.

Ключові слова: злочинність, бюджетна сфера, рівень злочинності, запобігання, стан злочинності, злочинність у бюджетній сфері

The relevance of the article lies in the fact that quite often budget funds are used for purposes other than those for which they should be directed, which causes negative consequences for both each person in society and for the state as a whole. Such a problem is multifaceted, as it can concern different spheres of public life. For example, funds that should be directed to finance science, or healthcare, or education, etc., are directed for other, completely non-target purposes, which thus gives rise to the commission of offenses with budget funds. The purpose of the article is a thorough analysis of the current state of the level and structure of crime in the budget sector. The article is devoted to the study of the general characteristics of the current state of the level and structure of crime in the budgetary sphere. The author emphasizes the importance of budgetary funds for the social sector, since they allow to provide and implement important social programs for which they are intended. The author also draws attention to the need to study the effectiveness of criminal punishment for offenses in the budgetary sphere and to find ways to improve it, since the problem of misuse of budgetary funds has not yet been properly resolved. The author emphasizes that the structure of offenses in the budgetary sphere may include quite different acts, since the budgetary sphere concerns completely different industries, and therefore violations may involve different subjects and have different consequences. The article emphasizes that the current state of crime in the budgetary sphere of Ukraine is characterized by a significant number of offenses related to embezzlement and misuse of public funds and local budgets. The current dynamics of crime in the budgetary sphere of Ukraine demonstrates a tendency to increase the number of detected offenses, especially in the field of public procurement. The most common criminal offenses in this area are abuse of office, misappropriation and embezzlement of property, and misuse of budget funds. A significant number of these offenses are related to public procurement, where overpricing of goods and services and the conclusion of fictitious contracts are often recorded. That is, the number of offenses in the budgetary sphere, especially those related to public procurement, is on the rise.

Key words: crime, budget sphere, crime rate, prevention, crime status, crime in the budget sphere.

Актуальність теми. В умовах ринкових відносин, бюджетні кошти мають важливе значення при реалізації засад фінансової політики в державі. Адже вони впливають на забезпечення та виконання різноманітних програм діяльності в економічному секторі країни, стосуються охорони навколишнього природного середовища, виступають важливою сферою для забезпечення безпеки і оборони, виконання економічних та соціальних функцій, посилення наукового і технологічного прогресу та загалом на забезпечення нормальних міжнародних зв'язків. Окремо слід звернути увагу на важливість бюджетних коштів для соціального сектору, адже саме вони дозволяють забезпечувати та реалізовувати важливі соціальні програми, на які передбачене їх спрямування.

Проте, на жаль, досить часто бюджетні кошти використовуються не за тим призначенням, за яким вони мали б бути спрямовані, що спричиняє негативні наслідки як для кожної особи в суспільстві, так і для держави загалом. Така проблема є багатосторонньою, адже може стосова-

тися різних сфер суспільного життя. Так, для прикладу, кошти, які повинні були б бути спрямовані на фінансування науки, чи охорони здоров'я, чи освіти тощо, спрямовуються за іншим, абсолютно не цільовим призначенням, що породжує таким чином вчинення правопорушень з бюджетними коштами.

Метою статті є ґрунтовний аналіз сучасного стану рівня та структури злочинності у бюджетній сфері.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом постає необхідність вивчення ефективності кримінального покарання за правопорушення у бюджетній сфері та пошуку шляхів його вдосконалення, адже проблема нецільового використання бюджетних коштів досі належним чином не вирішена.

Саме тому, нецільове використання бюджетних коштів шкодить належному рівню здійсненню державних функцій чи функцій місцевого самоврядування, спричиняє певну шкоду законним правам та інтересам громадян і загалом надає труднощів при реалізації пріоритетних

національних цілей та програм. Адже реалізація та виконання бюджетних програм стосуються державної політики в соціальній, економічній, демографічній, промисловій, освітній, науковій, культурній, міжнародній, військовій та інших сферах. У зв'язку з цим, дійсно тематика злочинності у бюджетній сфері та загалом масштабне нецільове використання бюджетних коштів створює реальну загрозу для національної безпеки.

Так, зокрема Хоменко В.П. відмічає, що економічна безпека є однією з важливих складових безпеки держави. Це такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни загалом, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів. Економічна безпека держави має внутрішню матеріально-речову основу – достатньо високий рівень розвитку продуктивних сил, що здатний забезпечити істотно важливу частку натуральних та вартісних елементів розширеного відтворення валового національного продукту; внутрішню соціально-політичну основу – достатньо високий рівень суспільної злагоди відносно довгострокових національних цілей, що дають можливість розробити та прийняти державну стратегію соціального та економічного розвитку. Однак визначальним фактором економічної безпеки держави є встановлення відповідальності за дотримання правил використання бюджетних ресурсів. Практика кримінально-правової протидії злочинам, пов'язаним із нецільовим використанням бюджетних коштів, вказує на необхідність перегляду наявних положень чинного законодавства [9, с. 130].

Черней В.В. відмічає, що суспільно-політичні перетворення в нашій державі супроводжуються змінами в усіх сферах життєдіяльності суспільства та визначають принципово нові завдання перед державно-владними інституціями, які системно оновлюються. Контроль за управлінням та розподілом фінансовими ресурсами має надзвичайно важливе значення в умовах тотального дефіциту коштів та кризового стану в більшості бюджетотворювальних сфер господарювання. Сприйняття нової філософії державного управління докорінно змінює вимоги до діяльності правоохоронних органів у сфері розподілу та використання бюджетних коштів. Головними показниками їх роботи має стати не лише кількість виявлених злочинів і притягнення до відповідальності право-порушників, а й встановлення й усунення їх причин та умов (детермінантів), відшкодування шкоди, завданої суб'єктам господарювання й державі. Без належного адміністрування та захисту державних фінансів неможливе реальне забезпечення прав і свобод людини, зовнішньої і внутрішньої безпеки, охорони довкілля, державного регулювання економіки, задоволення соціально-культурних потреб людей, надання соціальної допомоги непрацездатним і малозабезпеченим верствам населення, утримання органів державної влади й управління, а також фінансування інших загальнодержавних видатків, зокрема спрямованих на зміцнення обороноздатності країни [10, с. 64].

Бюджетним кодексом України (далі – БКУ) визначено засади бюджетної системи України, її структура, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин, відповідальність за порушення бюджетного законодавства та регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, розгляду звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням відповідних бюджетів. Основоположним принципом бюджетної системи України, відповідно до п.8 ч. 1 ст. 7 БКУ є принцип цільового використання бюджетних коштів, який полягає в тому, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Положеннями статті 119 БКУ визна-

чено, що нецільовим використанням бюджетних коштів є витрачання їх на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим Законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, виділеним бюджетним кошторисом [1].

В практичній діяльності розпорядників бюджетних коштів та фінансових і контролюючих органів поняття «нецільове використання бюджетних коштів» необхідно застосовувати у повній відповідності до Бюджетного кодексу України та вимог нормативно-правових актів, які регулюють бюджетні відносини. Водночас на практиці мають місце факти кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів та фінансовими і контролюючими органами лише як використання бюджетних коштів у невідповідності до кошторису в частині недотримання вимог економічної класифікації видатків. Зазначене призводить до уникнення учасниками бюджетного процесу відповідальності за використання бюджетних коштів у невідповідності до встановлених бюджетних призначень чи виділених бюджетних асигнувань. Слід зазначити, що за нецільове використання бюджетних коштів відповідні посадові особи притягуються до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у порядку, визначеному законами України, а розпорядникам бюджетних коштів зменшуються бюджетні асигнування на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням [5].

Реальна практика виконання як державного, так і місцевих бюджетів широко порушує цей принцип, а іноді й відверто ігнорується.

Відповідно до даних звіту Рахункової палати за 2021 рік, структура порушень бюджетного та іншого законодавства, за видами порушень (загальна сума 37 млрд 954,7 млн грн) включає в себе:

- використання коштів фондів з порушенням чинного законодавства – 21 894,2 млн грн. (57,7%);
- порушення, допущені при управлінні та використанні державного майна – 7 666,8 млн грн. (20,2%);
- порушення, пов'язані з неналежним веденням бухгалтерського обліку – 3 758,3 млн грн. (9,9%);
- використання коштів державного бюджету з порушенням чинного законодавства – 3 524,9 млн грн. (9,3%);
- порушення під час здійснення публічних закупівель – 1 034,6 млн грн. (2,7%);
- втрати (збитки) внаслідок прийняття управлінських рішень з порушенням норм законодавства – 65,2 млн грн. (0,2%);
- нецільове використання бюджетних коштів – 10,7 млн грн (0,03%) [4].

Окремо можна проаналізувати певну сферу, в результаті моніторингу та аудиту Рахунковою палатою щодо дотримання вимог бюджетного законодавства. Так, зокрема, за офіційними даними Рахункової палати у 2019–2020 роках Морська адміністрація не забезпечила ефективне та законне використання коштів державного бюджету. Морська адміністрація як центральний орган виконавчої влади не забезпечила правильність надходження до державного та місцевих бюджетів доходів від ліцензування певних видів господарської діяльності та надання адміністративних послуг. Унаслідок цього майже 26,2 млн грн адміністративного збору та плати за ліцензування замість загального (19,5 млн грн) та спеціального (6,7 млн грн) фондів державного бюджету зараховано до загального фонду місцевого бюджету м. Києва. Водночас плата за надання адміністративних послуг – видачу ліцензій на провадження господарської діяльності, відшкодування вартості бланків посвідчень, дипломів та свідоцтв – належить до доходів загального фонду державного бюджету. При проведенні тендерних закупівель Морською адміністрацією у 2019 році бюджетні кошти на суму 1,1 млн грн використані непродуктивно. Зокрема, на

2019 рік до Плану закупівель Морської адміністрації включено 10 автомобілів спецпризначення, 5 автолабораторій та 122 засоби зв'язку на загальну суму 19,5 млн гривень. Вони придбані у 2019 році за рахунок коштів спеціального фонду бюджету за бюджетною програмою «Здійснення заходів щодо підтримки впровадження транспортної стратегії України». При цьому автомобілі спецпризначення введено в експлуатацію лише у листопаді 2020 року, тобто майже через рік. Засоби зв'язку Морською адміністрацією станом на 31 грудня 2020 року в експлуатацію не введені, при цьому їх гарантійний термін експлуатації спливає у жовтні 2020 року. Водночас Морська адміністрація у 2019 році витратила понад 16 млн грн з недотриманням вимог законодавства у сфері публічних закупівель [8].

Тобто, як бачимо до структури правопорушень у бюджетній сфері можна віднести досить різні діяння, оскільки бюджетна сфера стосується абсолютно різних галузей, тому й порушення можуть бути з різними суб'єктами та різними наслідками.

Так, у 2021 році Держфінмониторингом до правоохоронних органів направлено 64 матеріали (63 узагальнених матеріали та 1 додатковий узагальнений матеріал) щодо фактів зловживань з бюджетними активами. У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та з учиненням іншого злочину, визначеного Кримінальним кодексом України, становить майже 2 млрд гривень. Сума залучених державних коштів склала 5,4 млрд гривень. Передані матеріали пов'язані із розкраданням бюджетних коштів шляхом: використанням компаній-нерезидентів, у тому числі з ознаками фіктивності; розпорощування коштів між пов'язаними суб'єктами господарювання; перерахування на поповнення депозиту; незаконного привласнення негрошових державних активів; завищення цін під час процедур закупівель. Інструменти, які використовувались: договори фінансової допомоги (позики); договори фрахту; виплата агентських винагород; страхування фінансових ризиків; здійснення транзитних операцій; придбання корпоративних прав; готівка; депозити; кредити; дивіденди; «скрутки». Правоохоронним органом спільно з Держфінмониторингом виявлено схему розкрадання коштів державних підприємств, залучених до будівництва доріг. В ході фінансового розслідування встановлено, що кошти, які попередньо були перераховані від установ державного сектору на користь підприємств-учасників Державної програми «Велике будівництво» як оплата за роботи з будівництва та ремонту доріг, перераховано на користь Підприємства А як оплата за пісок, щебінь, ґрунт. У Підприємства А відсутні будь-які дозволи та ліцензії на видобування корисних копалин, воно є посередником, фактичного постачання товару на користь підприємств-учасників Державної програми не відбувалось. Отримані Підприємством А кошти від підприємств-учасників «Великого будівництва» надалі із використанням низки підприємств з ознаками фіктивності транзитом були перераховані як оплата різноманітних робіт, послуг та як фінансова допомога на користь суб'єктів господарювання, що потенційно володіють готівковими коштами та здійснюють діяльність у сфері оптової та роздрібною торгівлі, а також у сфері азартних ігор (лотерей) [3, с. 26-27].

Протягом 2021 року тривала активна робота щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з привласненням, розратою або заволодінням бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем. Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) бореться з нечистими на руку чиновниками, які привласнюють бюджетні кошти, допускають розтрату фінансових ресурсів, запліскують очі на неякісне будівництво житла для військових, незаконні порубки лісу, розкраданням бюджетних коштів, виділених на будівництво, рекон-

струкцію соціальних об'єктів, зокрема, дитячих будинків, санаторіїв, лікарень. Завдяки цим зусиллям установлено збитків у направлених до суду кримінальних проваджень щодо порушень у бюджетній сфері на суму понад 233 млн грн. Найбільші збитки зафіксовано у Харківській області – 50 млн грн, Запорізькій області – 47 млн грн, м. Києві – 31 млн грн. До суду направлено 42 обвинувальні акти щодо 78 осіб (проти 36 обвинувальних актів стосовно 56 осіб у 2020 році). 12 лютого 2021 року слідчі Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому, направили до суду обвинувальний акт щодо керівників одного з підприємств, які у співучасті з військовими заволоділи коштами військової частини, виділеними для будівництва житлових та нежитлових приміщень. Такими діями посадовці не лише спричинили значну майнову шкоду державі, але й позбавили військовослужбовців соціальних пільг, гарантованих державою. Збитки склали понад 19 млн грн. 30 серпня 2021 року слідчі Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань направили до суду обвинувальний акт щодо заступника начальника Головного управління Збройних Сил України за ч. 2 ст. 367 КК України. Дана посадова особа внаслідок службової недбалості допустила закупівлю 90 квартир для військовослужбовців за суттєво завищеною ціною. Такі дії військового чиновника завдали збитків державному бюджету на десятки мільйонів гривень. Встановлена сума – понад 36 млн грн [6, с. 22-23].

Державне бюро розслідувань продовжує системно розслідувати корупційні правопорушення посадовців різних рівнів, які завдають багатомільйонних збитків державному бюджетові. ДБР бореться з нечистими на руку чиновниками, які привласнюють бюджетні кошти, допускають розтрату фінансових ресурсів, «запліскують очі» на неякісне будівництво житла для військових, незаконні порубки лісу, розбазарювання бюджетних коштів, виділених на будівництво, реконструкцію соціальних об'єктів, у тому числі дитячих будинків, санаторіїв, лікарень. Тільки з початку року за результатами розслідувань ДБР розмір встановлених збитків у направлених до суду кримінальних проваджень щодо порушень у бюджетній сфері становить 98 млн гривень.

Найбільші збитки зафіксовано у Києві – понад 30 млн грн, Вінницькій області – 19 млн грн, на Дніпропетровщині – 11,7 млн грн, Донецькій області – 11,5 млн гривень. Найближчим часом до суду буде направлено ще ряд резонансних справ на сотні мільйонів гривень. З початку року працівники Державного бюро розслідувань здійснювали розслідування 371 кримінальному провадженні щодо порушень у бюджетній сфері. Найбільше з них на Київщині – 79, в Одеській області – 55, на Запоріжжі – 28. В результаті про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері повідомлено 89 особам: 9 митникам; 7 працівникам СБУ; 7 поліцейським; 4 податківцям; 3 прикордонникам; 3 працівникам органів і установ Державної кримінально-виконавчої служби України; 3 працівникам Державної лісової охорони України; 2 працівникам Нацгвардії України; 17 військовослужбовцям; 34 іншим особам.

Найбільше повідомлень про підозру оголошено в Одеській області – 16, Києві – 14, Дніпропетровській області – 13. За матеріалами ДБР до суду направлено 29 обвинувальних актів стосовно 53 осіб щодо кримінальних правопорушень у бюджетній сфері. Серед резонансних справ, які розслідували працівники ДБР протягом 8 місяців 2021 року, слід виокремити такі: ДБР викрило дії посадовців КМДА щодо незаконної передачі земельних ділянок у центрі Києва на понад 150 млн гривень; ДБР виявило збитки на майже 3,6 млн гривень під час будівництва діагностичного центру у Києві; На Луганщині ДБР підозрює підполковника поліції у розтраті майна на

понад 400 тис. гривень; ДБР підозрює підполковника ЗСУ в «підробці» накладних на поставку продуктів до військової частини на 900 тис. гривень;

У Дніпрі ДБР викрило привласнення 4,5 млн гривень, виділених на утеплення шкіл та дитсадків міста; В Одесі судитимуть підприємців, які привласнили понад 11 млн гривень під час будівництва військових казарм [2].

Згідно з результатами проведених Сорокіною Л.В. опитувань, основними причинами й умовами, які посилюють криміногенний вплив на соціально-бюджетну сферу, можна вважати такі: 1) слабкість державного і відомчого фінансового контролю, неналежна «прозорість» механізму витрачання бюджетних коштів – 20,6 %; 2) політична й економічна нестабільність у суспільстві, корумпованість державного апарату – 17, 5 %; 3) непередбачення можливості для спеціалізованого органу отримати в кредитних установах відомості про проходження бюджетних коштів на рахунках юридичних осіб до порушення кримінального провадження – 15,5 %; 4) недостатність рівня кримінально-правової відповідальності за посягання на бюджетні та позабюджетні кошти – 15, 1 %; 5) слабкість фінансових, цивільно-правових, арбітражних правових і загалом судових засобів захисту інтересів держави та громадянина – 12,6 %; 6) наявність можливостей для вчинення корисливих злочинів, посадових зловживань, хабарництва в соціально-бюджетній сфері – 9,2 %; 7) зниження (ослаблення) рівня державного регулювання у сфері соціально-бюджетних відносин – 8,3 %; 8) неефективна робота правоохоронних

органів щодо виявлення законспірованих злочинів, зокрема з використанням методів оперативно-розшукової діяльності, – 1,0 %; 9) інші фактори (низька заробітна плата в бюджетній сфері, незацікавленість чиновників у стабілізації ситуації) – 0,6 % [7, с. 89].

Отже, сучасний стан злочинності у бюджетній сфері України характеризується значною кількістю правопорушень, пов'язаних із розкраданням та нецільовим використанням державних коштів та коштів місцевих бюджетів. Сучасна динаміка злочинності у бюджетній сфері України демонструє тенденцію до зростання кількості виявлених правопорушень, особливо у сфері державних закупівель. Найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями у цій сфері є зловживання службовим становищем, привласнення та розтрата майна, а також нецільове використання бюджетних коштів. Значна частина цих правопорушень пов'язана з державними закупівлями, де часто фіксуються завищення вартості товарів та послуг, а також укладання фіктивних договорів. Тобто кількість правопорушень у бюджетній сфері, особливо пов'язаних з державними закупівлями, демонструє зростання. Це може свідчити як про посилення контролю та виявлення таких злочинів, так і про збільшення випадків зловживань у цій сфері. Для ефективної протидії таким правопорушенням необхідно посилити контроль за використанням бюджетних коштів, забезпечити прозорість державних закупівель та підвищити відповідальність посадових осіб за фінансові зловживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 50-51, ст.572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. ДБР направило до суду матеріали справ щодо нанесення держбюджету збитків на 98 млн гривень. *Офіційний сайт Державного бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-za-8-misyaciv-napravilo-do-sudu-sprav-shhodo-nanesennya-derzhbyudzhetu-zbitkiv-na-98-mln-griven>
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. *Річний звіт Держфінмоніторингу за 2021 рік*. 80с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>
4. Звіт Рахункової палати за 2021 рік. Офіційний сайт Рахункової палати. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2021/ZVIT_RP_2021.pdf
5. Про надання роз'яснення щодо поняття «нецільове використання бюджетних коштів». Лист Міністерства фінансів України від 15.06.2009 N 31-09030-07-5/15920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1592201-09#Text>
6. Річний звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2021 рік. Закон – один для всіх! 52с. URL: https://dbr.gov.ua/assets/files/zvit/zvit_.pdf
7. Сорокіна Л.В. Причини й умови злочинності в соціально-бюджетній сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 2018. № 1 (15) С. 84-92.
8. У 2019–2020 роках Морська адміністрація не забезпечила ефективне та законне використання коштів державного бюджету. Офіційний сайт Рахункової палати. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1186>
9. Хоменко В.П. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. *Scientific journal of National academy of internal affairs*, 2016. № 1 (98), С. 120-133.
10. Черней В.В. Проблеми кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2014. № 10-1 Т. 2. С. 64-67.